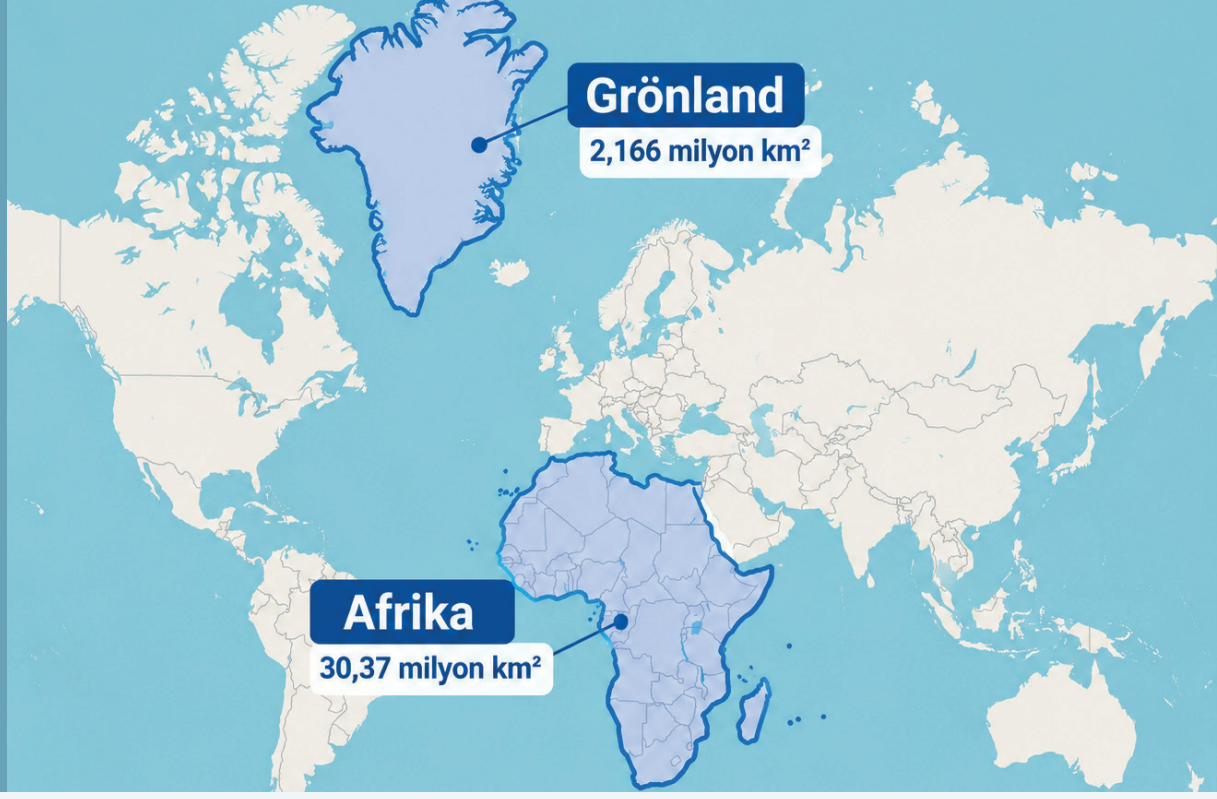

➤ **ANALİZ / DR. SERHAT ORAKÇI**
Haliç Üniversitesi, Akademisyen

HARİTALAR, AFRİKA KITASI VE COĞRAFİ TEMSİL

Geçtiğimiz günlerde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ülkelerin yüzölçümelerini daha doğru bir şekilde gösteren “Eşit Dünya (Equal Earth)” projeksiyonlu dünya haritasının kullanımını teşvik eden bir tasarımı kabul etti. Tasarıya 164 ülke destek verirken 6 ülke çekimser kaldı ve ABD destek vermedi. Peki bu zamana kadar okullarda, ders kitaplarında ve sosyal mecralarda kullanılan haritalardaki sorun nedir? Neden dünya haritasını değiştirmeye ihtiyaç duyuluyor?

Bu soruyu cevaplamak için 16.yy’ın ortalarına kadar uzanmak gerekiyor. Bugün okullarda, ders kitaplarında ve Google Maps gibi uygulamalarda bizlerin aşına olduğu dünya haritaları Mercator diye bilinen bir projeksiyonla çizilmekte. Modern kartografyanın kurucularından sayılan Gerardus Mercator tarafından 16.yy’da geliştirilen Avrupa merkezci bu projeksiyon bugüne kadar sorgusuz sualsiz kullanılsa da ciddi algısal yanılsamalara sahip. Avrupa’yı merkeze alan Mercator projeksiyonunun oluşturduğu illüzyon dünyayı olduğundan daha farklı algılamamıza yol açıyor. Üç boyutlu bir kürenin iki boyutlu bir kâğıda aktarımından kaynaklanan alan ve mesafe kayıpları nedeniyle yüksek enlemde bulunan ülkeler olduklarından daha büyük görünürlerken alçak enlemdeki ülkeler olduklarından daha küçük görünmektedirler. Kısacası Avrupa’nın merkez kabul edildiği bu projeksiyonda Avrupa ve ona yakın yerler gerçek boyutlarından büyük görünmektedirler.

Dünya haritasını karşınıza alıp baktığımızda yüzölçümü 2,2 milyon km² olan Grönland’ın yüzölçümü 30,4 milyon km² olan Afrika kıtasına neredeyse eşdeğer görünmektedir. Oysa Afrika kıtası alan olarak Grönland’ın 14 katı büyüklüktedir. Gene bu projeksiyonda Avrupa kıtası, ABD ve özellikle Rusya olduklarından çok daha büyük algılanmaktadır. Örneğin tüm alanı 24,2 milyon km² olan Kuzey Amerika bile Afrika kıtasından daha büyük görünmekte.

Tasarımı BM Genel Kurulu’na taşıyan ülke Togo oldu. Bakıldığında Mercator çizimlerinin en büyük mağduru Afrika ülkeleri. Yeryüzünde kapladıkları alan olduğundan daha küçük göründüğünden burada psikolojik bir etki söz konusu. Milyonlarca öğrenci, milyonlarca Google Maps kullanıcısı dünyayı olduğundan farklı algılıyorlar. Esasında Afrika kıtasının sahip olduğu toprak büyüklüğü Çin, Hindistan, Japonya, Avrupa kıtası ve ABD’nin toprak toplamına eşdeğer ancak bunu yaygın haritalarda algılamak neredeyse imkânsız. Yani mesele sadece kartografik değil aynı zamanda siyasi ve jeopolitik yönleri de var. Zira haritaların politik etkisi daha çok mevcut güç ilişkilerini nasıl temsil ettiği ve insanların mekânsal algısını nasıl şekillendirdiği üzerinden ortaya çıkıyor. Dolayısıyla daha doğru çizilmiş bir harita yalnızca daha doğru bir coğrafi temsil anlamına gelmiyor; dünyadaki güç merkezlerini nasıl algıladığımızı da etkiliyor.

Eşit Dünya, Gall-Peters gibi alternatif haritalar üzerinden dünyaya bakmak Afrika kıtasının küresel ölçekte jeopolitik ağırlığının daha doğru algılanması için elzem. Nitekim haritalar insan

zihninin dünya algısında güçlü etkilere sahip. Buradan da ABD'nin neden böyle bir tasarıya karşı çıktığı anlaşılmakta zira alternatif projeksiyonlar ABD'nin büyük imajına olumsuz etki ediyor.

Bu konuya uzun zaman önce değinen ve ciddiye alan Kenyalı Akademisyen Ali Mazrui meseleyi sadece harita çiziminden ibaret görmeyerek bunu Afrikalı öğrenciyle Batılı harita çizimcisi arasında bir diyalektik olarak değerlendirmektedir. Burada haritacının dayatmış olduğu Avrupa merkezli projeksiyon Afrikalı öğrencinin yaşadığı topraklar hakkında zihnini şekillendirmektedir. Burada söz konusu edilen şey Afrikalının Afrika algısıdır. Oysa daha gerçekçi bir coğrafi temsil Afrika'nın dünya üzerindeki devasa coğrafi bütünlüğünü görünür kılarken Afrika devletlerinin yalnızca “yardıma ihtiyaç duyan ülkeler” olarak değil, geniş coğrafi ve stratejik kaynaklara sahip jeopolitik aktörler olarak algılanmasına katkıda bulunabilir.

Bugüne kadar yaygın olarak kullanılan Avrupa merkezli dünya tasvirlerinde Avrupa'nın ve Kuzey Yarımkürenin görsel olarak daha büyük ve merkezi görünmesi, Avrupa merkezci dünya algısının güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu nedenle Afrika'nın gerçek alanını daha iyi yansıtan bir projeksiyon kullanılması sembolik açıdan da önemlidir. Bu, “haritanın merkezinde kim var?” ve “dünyayı kimin perspektifinden görüyoruz?” sorularını da gündeme getirmektedir.

BM Genel Kurulu'nun almış olduğu karar elbette tavsiye niteliğinde bir karar; ülkeler için bağlayıcılığı bulunmuyor. Ancak kısa bir süre içinde okullarda, ders kitaplarında ve sosyal medya uygulamalarında “Eşit Dünya” projeksiyonlu dünya haritasına aşina olmaya başlayacağız. Ayrıca harita projeksiyonunda değişikliğe gidilmesi elbette Afrika'nın kronik sorunlarını bir çırpıda çözmeyecektir ama en azından Afrikalı zihinlerin Afrika algısı daha gerçekçi bir temsile kavuşması umulabilir.

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

www.insamer.com